

Handwritten signature or name in cursive script, possibly reading "M. S. ..."

39311

Small handwritten mark or signature at the bottom of the page.

საქართველოს მემკვიდრე

საქართველოს მემკვიდრე

სახელმწიფო
ბიბლიოთეკა
1927. 6.11

პროფ. გრ. წიმიტოლი.

გერძნულ-რომაული დროის ევგვიპტის ბიბლიოთეკათა კატალოგები.

1. ჩვენ ძალიან ცოტა რამ ვიცით ალექსანდრიის იმ განთქმული ბიბლიოთეკის შესახებ, რომელსაც სიცოცხლე მიანიჭა პტოლომე I, ხოლო შემდგომი განვითარება პტოლომე II ფილადელფოსმა. მაგრამ ის ცოტაც, რაც ჩვენთვის ცნობილია, საშუალებას გვაძლევს გავითვალისწინოთ მისი განსაკუთრებული როლი მთელი ელინისტური ქვეყნის კულტურული ცხოვრების ისტორიაში. ალექსანდრიის ბიბლიოთეკის წყალობით არა მარტო შეკრებილ და დაკულ, არამედ მოწესრიგებულ იქმნა კლასიკური პერიოდის მთელი ბერძნული ლიტერატურა. მისი წყალობით, მეორეს მხრივ, ფართედ წაიწია წინ წიგნის საქმემ, რამდენადაც საკითხი ეხება ახალი გარდანაწერების დამზადებასა და გავრცელებას. დაბოლოს, მისივე წყალობით იწყო განვითარება საბიბლიოთეკო საქმემაც, რომლის უმაღლესი მიღწევაა კალიმაქეს განთქმული „კატალოგები“ 120 წიგნისაგან შემდგარი, მისი „Πίνακτα ἐν τριῶντα ἑτάροις“¹.

მართალია, ეს კატალოგები არ მოსულა ჩვენამდე, მაგრამ ჩვენ ხელთ გვაქვს მთელი რიგი იქიდან ამოღებული ამონაწერებისა, რომლებიც საშუალებას გვაძლევს ვიმსჯელოთ კალიმაქეს ნაშრომის ტექნიკური მხარის შესახებ. პირველად აღინიშნებოდა ხოლმე ჩვეულებრივ შესატყვისი ლიტერატურული სახე; შემდეგ მოდიოდა ავტორთა სახელები, რომლებიც, უნდა ვიფიქროთ, დალაგებული იყო ანბანის წესზე; თვითველი ავტორის სახელს მოსდევდა მისი თხზულების სათაური და ამ თხზულების დასაწყისი სიტყვები; დაბოლოს აღინიშნებოდა სტრიქონების საერთო რაოდენობა.² ამ გვარად იყო დაკატალოგიზირებული ალექსანდრიის მთელი ბიბლიოთეკა და ამ კატალოგიზაციის გამოძახილი შესაძლებელია კიდევ შეგნიშნოთ ზოგიერთ, ამ ახლო ხანში აღმოჩენილ ძეგლებში.

2. მათ შორის კალიმაქეს კატალოგთან ყველაზე ახლოს სდგას ერთი ბერძნული პაპირუსი მე-3 ს. ქრ. შ., რომელიც შეიცავს წიგნების კატალოგის

¹ ალექსანდრიის ბიბლიოთეკის შესახებ იხ. საფუძვლიანი წერილი V. Gardthausen. Die alexandrinische Bibliothek, ihr Vorbild, Katalog und Betrieb (Zeitschrift d. deutschen Vereins für Buchwesen und Schrifttum, Nr. 4-6, April-Juni 1922, 73 შემდ.). შეად. აგრეთვე W. Schubart.² Das Buch bei den Griechen und Römern (Berlin 1822), 45 შემდ. А. Деревницкий. Музей и библиотека Лагидов в Александрии (Вера и Разум, № 20 (1890), 291 შემდ.; განსაკუთრებით კი 326 გვ. შემდ.).

² დასაწყის სიტყვებს ეჭირათ ზოგჯერ სათაურის ადგილი.

ნაწყვეტს, სადაც სისწორით არის აღსახული კალიმაქეს ტექნიკის ყველა ზემოთ ნაჩვენები დეტალები¹. თავისი ფრაგმენტარობისა და მიუხედავად, იგი აშკარად გვიჩვენებს, რომ კალიმაქეს მიერ შემოღებული წესები გადაქეუულან ერთგვარ კანონად, რომელიც გადადიოდა საუკუნიდან საუკუნეში და არ ჰკარგავდა თავის სავალდებულო ძალას. მართლაც, ჩვენ ვხედავთ, რომ პაპირუსში მოხსენებულ თხზულებებს წინ უძღვის ავტორთა **სახელები**, ამ სახელებს კი მოსდევს **დასაწყისი სიტყვები** თვითეული თხზულებისა, ხოლო მათ ქვევით, წესის თანახმად, აღნიშნულია **სტრიქონების რაოდენობა**.

3. მაგრამ კალიმაქეს წესებს ისე კვალდაკვალ არ მოსდევს ძველი დროის წიგნების ყველა კატალოგები, როგორც ფლორენციული პაპირუსი. როგორც ეს ყოველთვის ხდება ხოლმე, მათაც სხვადასხვა ნაირად ამარტივებდნენ იმის მიხედვით, თუ რა მიზანი და დანიშნულება ჰქონდა ამა თუ იმ კატალოგს. ერთია **მეცნიერული კატალოგი**: აქ კალიმაქეს პრინციპები სავსებით შესაფერი იყო. მეორეა **ცნობათა მიმცემი კატალოგი**, რომლის მიზანი მხოლოდ ის იყო, რომ აღენუსხა ამა თუ იმ ბიბლიოთეკის არსებული შედგენილობა: თავის თავად ცხადია, რომ ამ შემთხვევაში მრავალი დეტალი სრულიად ზედმეტი იყო. ამგვარი „გამარტივებული“ კატალოგის მაგალითს წარმოადგენს როდოსის ერთი წარწერა, გამოცემული Amedeo Maiuri's მიერ თავის „Nuova silloge epigrafica di Rodi e Cos“ (Firenze 1925), Nr. 11; ეს წარწერა ეკუთვნის I ს. ქრ. წ.² იმ ორ სვეტთა შორის, რომელთაგანაც იგი შესდგება, განსაკუთრებულად დაზიანებულია მეორე, მაგრამ პირველ სვეტშიაც მოიპოვება ცოტად თუ ბევრად ნიშნავნიანი ხარვეზი, რომელთაგან ბევრი ჯერ-ჯერობით შეუვსებელია. მაგრამ, ძველის ცუდი დაცულობისა და მიუხედავად, მასში წარმოდგენილი მონაცემები სავსებით საკმარისია იმისათვის, რომ ვიქონიოთ მასზე მსჯელობა, როგორც მთლიან ძველზე. ჩვენს წინაშე უმთავრესად **რიტორიული** შინაარსის წიგნების სია. ავტორები დალაგებულია ანბანის მიხედვით. თვითეული მოყვანილი ავტორის სახელის ქვეშ, რომელიც გარკვეულობისათვის ოდნავ მარცხნივ არის გამოწეული, აღნიშნულია მის თხზულებათა სათაურები, ამასთან ზოგან ნაჩვენებია წიგნების რაოდენობაც. ამგვარი ფორმა აქვს მთელ კატალოგს, როცლიც განირჩევა ფლორენციის პაპირუსისაგან იმით, რომ მასში, ჯერ ერთი, მოყვანილი არ არის ამა თუ იმ თხზულების დასაწყისი სიტყვები და, მეორე, გამოტოვებულია სტრიქონების რაოდენობის აღნიშვნა. მაგრამ ეს გასაგებიც არის. წარწერის მიზანი იყო რომელიღაც პიროვნების შეწირულების უკვდავყოფა და არა დეტალური კატალოგიზაცია მიღებული წიგნებისა. საფიქრებელია, რომ რომელიღაც რიტორის სიკვიდილის შემდგომ მისი წიგნების კოლექცია შეუწირავთ ქალაქის ბიბლიოთეკისათვის და ამ ამბის აღსანიშნავად ამოუკვეთიათ

¹ ეს ფლორენციაში დაცული პაპირუსი პირველად გამოსცა ვიტელლიმ ჟურნალში *Atene e Roma*, VII, 178, ხელმოწერდ გამოცდა მანვე *Papiri Fiorentini*'ში III, № 371. p. 92 (Milano 1915). იხ. U. Wilcken: *Archiv für Papyrusforschung* III, 492 და განსაკუთრებით V. Gardthausen, o. c. 78 შემდ.

² იხ. F. Hiller v. Gaertringen: *Gnomon* II (1926), 195 შემდ., 365.

ჩვენამდე მოსული შესატყვისი წარწერა¹. როგორც არ უნდა იყოს, ეს წარწერა წარმოადგენს „კატალოგის“ მაგალითს, და, როგორც ასეთი, ღირსია სერიოზული ყურადღებისა, მით უმეტეს, რომ წიგნთა კატალოგების ნიმუშები ძალიან ცოტაა ჩვენამდე მოსული.² საინტერესოა წარწერაში წიგნების **შერჩევის** ხასიათიც: მათი პატრონი იძენდა, როგორცა ჩანს, მხოლოდ თავის სპეციალობის წიგნებს. ამითი იხსნება ის ფაქტი, რომ თეოპომპეს თხზულებათაგან მას ჰქონია მხოლოდ „სიტყვები“, და, პირიქით, არ ჰქონია იმავე ავტორის საისტორიო ნაშრომები, მისი *Φιλοπαια* და *Ἐκλογαί*.

ორივე ჩვენ მიერ გარჩეული კატალოგი ამჟღავნებს თავის მეტსა თუ ნაკლებ დამოკიდებულებას კალიმაქეს „კატალოგებისაგან“, რაც განსაკუთრებით ითქმის ფლორენციული პაპირუსის შესახებ. მაგრამ როდოსულ წარწერაშიაც არსებობს ერთგვარი გეგმიანობა და ადგილი არა აქვს არავითარ თვითნებობას. ამგვარად ორივე კატალოგს **მეცნიერული** ხასიათი აქვს: მათში არაფერია დილექტანტური.

4. სრულებით სხვა შთაბეჭდილებას ახდენს ორი სხვა ძეგლი, რომლებიც აგრეთვე შესაძლებელია „კატალოგის“ ცნებას შევეფუარდეთ. პირველ ადგილზე დგას მემფისის განთქმული პაპირუსი, რომელიც დაცულია I 13 ნომრით ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკაში და დამწერლობის მიხედვით ეკუთვნის 7ე-3 საუკ. ქრ. შემდ.³ ეს პაპირუსი, რომელიც ჩვენამდე სრულად არ არის მოღწეული — მისგან დარჩენილია მხოლოდ ორი ძალზე დაზიანებული სვეტი — წარმოადგენს რომელიღაც უმთავრესად **ფილოსოფიური** შინაარსის წიგნებისაგან შემდგარი კერძო ბიბლიოთეკის „კატალოგს“. მაგრამ მას ნამდვილ კატალოგსაც ვერ დავარკმევთ. ჩვენს წინაშე უფრო წიგნების უბრალო სიაა, საჩქაროდ შედგენილი, ყოველგვარი საბიბლიოთეკო წესების დაუცველად. ავტორები ანბანის მიხედვით არ არიან დალაგებული, რის გამოც ერთი და იმავე მწერლის სხვადასხვა თხზულებანი ხან პირველი და ხან მეორე სვეტის სხვადასხვა ადგილას არის მოთავსებული. ერთი წესია მხოლოდ დაცული: პირველად მოდის ნათესაობით ბრუნვაში ავტორის სახელი, ხოლო მის შემდგომ — შესატყვისი თხზულების სა-

¹ იმის დამამტიკებელ საბუთს, რომ ამგვარი შეწირულება ხდებოდა, წარმოადგენს წარწერა № 4 (იხ. Hiller v. Gaertringen, o. c. 195), ნაწყვეტი კანონისა, რომელიც ანიჭებდა რალაცა პრივილეგიებს წიგნების შემწირველებს, ამასთან შემწირველების სახელები ყველა ჩამოთვლილია in extenso.

² შესაძლებლობა არა მაქვს ამ საკითხს დეტალურად შევეხო. ვიტყვი მხოლოდ, რომ დიდ ინტერესს იწვევენ წარწერაში ჩამოთვლილ ავტორთა როგორც სახელები, ისე მათი თხზულებანიც. ბევრი ამ უკანასკნელთაგანი ჩვენთვის უცნობი იყო, ზოგს მათგანს კი აწერდენ არა იმ ავტორებს, რომლებსაც ისინი დაუწერიათ. ასე, მაგ., *Πρὸς Ἐπαύρα* და *Περὶ Ἐπιφύλαξης*, რომლებსაც ისორატეს მიაწერდენ, ნამდვილად თურმე ეკუთვნიან თეოპომპე ხოსელს. იხ. Hiller v. Gaertringen, o. c., 365.

³ ეს მრავალჯერ გამოცემული პაპირუსი უკანასკნელად გამოქვეყნებულია ჩემ მიერ ჩემს „Papyri russischer und georgischer Sammlungen. I. Literarische Texte, 153 შემდ. (Tiflis 1925).“ იქ მოყვანილ ლიტერატურას უნდა დამატოს კიდევ: V. Gardthausen. Die alexandrinische Bibliothek, ihr Vorbild, Katalog und Betrieb, 91 შემდ., აგრეთვე V. Gardthausen, Bibliothekskunde II, 35 (Leipzig 1920).

თაური. მაგრამ ეს წესიც საესებით არ არის გატარებული. სამ შემთხვევაში იგი გამარტივებულია იმით, რომ მოყვანილია მხოლოდ ავტორთა სახელები მათ თხზულებათა სპეციალურად დაუსახელებლად (I 14: Κρίτων Σακραταικός; I 19: Νύκων Σακραταικός; I 23: Κέβηθ Σακραταικός, — იგულისხმება მისი Πίνυξ). ერთი სიტყვით, კალიმაქეს მიერ შემოღებული კატალოგის ფორმულიარი არ არის ყურადღებულნი. მხოლოდ სუსტად თუ მიუთითებს მასზე ის გარემოება, რომ ავტორთა სახელები წინ უძღვიან თხზულებათა სათაურებს. აქედან ცხადია, რომ ჩვენ აქ საქმე გვაქვს მოყვარულის ნაშრომთან: მასში არავითარი ნიშანი მეცნიერული განსწავლისა არ არის. იმის დამამტკიცებელ საბუთს კი, რომ აქ ჩვენ გვაქვს კერძო პირის ბიბლიოთეკის წიგნთა სია, წარმოადგენს 3-4 სტრიქონი, რომლებშიაც იკითხება შემდეგი: ἐν οὐκίῃ [Αὐ]γυπτιακῶν (= Ἀνγυπτιακῶν) Ἀντιοχέως εἰς, ე. ი. „ავგუსტალი ანტიოქიელის სახლში არის“, და მხოლოდ ამის შემდგომ იწყება ბიბლიოთეკაში არსებული წიგნების კატალოგი.¹ რაც შეეხება იმ წიგნს, რომელიც გაცემული ყოფილა საკითხავად, მისი სათაური მოცემულია უფრო ზევით 1-2 სტრიქონებში.² ასეთია შინაარსი პეტერბურგული პაპირუსისა, რომელიც 1920 წლამდე ერთადერთი მაგალითი იყო იმისა, თუ როგორ და რა ფორმით ადგენდენ ბერძნულ-რომაულ ეგვიპტეში კერძო ბიბლიოთეკათა კატალოგებს. მაგრამ ამ უკანასკნელ დროს ჩვენი ცნობები ამ საკითხის შესახებ რამოდენიმედ გაფართოვდა კიდევ ერთი ძეგლის წყალობით, რომელიც ამ ცოტახანში გამოქვეყნდა იტალიურ ჟურნალ „Aegyptus“-ში.³

5. ეს ძეგლიც, პაპირუსი მე-3 ს.-ა ქრ. შ., პეტერბურგულის ნზგავსად გვაწვდის წიგნების გრძელ სიას, რომელიც გაგრძელებულია ერთ სვეტად და ამასთან ძალიან კარგად შენახულა, თუ არ ჩავთვლით უკანასკნელ ოთხს, დროთა ვითარების გამო რამოდენიმედ დაზიანებულ, სტრიქონს. მომყავს იგი in extenso.

Συμπ[ρί]σις[ι]

Διάλογος κ

Σοφιστής α

Πρὸς Καλλιμάχου γ

5 Πρωταγόρας α

Εὐθύδημος α

Παρμενίδης Ἀνάχαρις

Χαρμίδης

Ἀλκιβιάδης ἡ Δύσις

10 Μένων Μενέξενος

Ἰππῖαι β καὶ Εὐθύδημος

Τίμαιος

Πολυεύχης

Κρατύλος

15. Ἀλκιβιάδης

¹ ob. Bilabel: Literarische Wochenschrift (1926), 377.

² ob. Bilabel, o. c.

³ Medea Norsa. Elenco di opere letterarie (Aegyptus II (1921), 17 შემდ.).

Φίλητος

Φαίδων

Λάχης

Ἀλκιβιάδης

20. Γοργίας

Πρωταγόρας

Φίλητος

Ξενοφῶν παῖς ἡ¹

Ἀνάβασια

25. Ἀγασίλαος

Κυνηγετίας

Συμπόσιον

(გამოტოვებულია ერთი სტრიქონი)

Ὀμηῆρος ἦσα ἐπίστα^k

Μεγάλη(ρ)ισ ἡ ἐπίστα[~]

30. Ἐπίπιδμος ἦσα ἐπίστα^k

Ἀρ[ιστ]ოφ[αν]

Φ[αβ]αρ[ίου] ἦσιν

[.] -

[.]. ἴσος

პირველი, რაც იპყრობს ყურადღებას, სიის შინაარსია. მთავარი ალაგი უკირავს მასში ფილოსოფიური ხასიათის თხზულებებს, და მათ შორის პირველობს პლატონის დიალოგები. ეს წმინდა-ფილოსოფიური თხზულებანი? ხაზით იყოფება შემდგომისაგან, რომელიც, მართალია, იწყება სოკრატეკ ქსენოფონტეთი, მაგრამ გრძელდება ჰომეროსით, მენანდრეთი, ევრიპიდეთი და არისტოფანეთი. ამგვარად, როდოსის წარწერისა და პეტერბურგული პაპირუსისაგან ჩემ მიერ განხილულ პაპირუსში მოცემული კატოლოგი განირჩევა იმით, რომ იგი უფრო ფართე ხასიათისაა. მასში წარმოდგენილია არა ერთი რომელიმე სალიტერატურო დარგი, არამედ ფილოსოფია შევსებულია ისტორიითა და პოეზიის სხვადასხვა სახით, სახელდობრ: ეპოსით და დრამით. სხვა სიტყვით რომ ვთქვათ, ბიბლიოთეკა, რომელსაც ასახავს კატოლოგი, ააშკარავებს, რომ მის მფლობელს, მიუხედავად იმისა, რომ მასში სჭარბობს ფილოსოფიური ინტერესები, აინტერესებს ბევრი რამ სხვაც: იგი არ ყოფილა ვიწრო სპეციალისტი იმ ბიბლიოთეკის პატრონის მსგავსად, რომელიც აღნუსხულია როდოსის წარწერაში. აი პირველი თავისებურება ჩვენი კატოლოგისა, მისი, ასე ვთქვათ, შინაგანი მხარე.

შევეხოთ ეხლა მის გარეგან მხარეს, ე. ი. განვიხილოთ იგი კატოლოგის, როგორც ასეთის, თვალსაზრისით. ამ მხრივ მასში ბევრი ნაკლია. მართალია,

¹ (Κύριος) παιδείας ἡ

² არა ფილოსოფიური Πρωτ. Κελ. κ. λ. ასეთი სათაური ჰქონდა ლიზიას ერთს ჩვენამდე არ მოსულს სიტყვას. საკითხავია, რად მიუთვლიათ იგი ფილოსოფიისათვის და მოუთუხებიათ დიკლოგთა შორის?

წმინდა-ფილოსოფიური ნაწილი გამოყოფილია მეორესაგან, რომელსაც შერეული ხასიათი აქვს და რომელიც ქსენოფონტეს თხზულებებით იწყება, მაგრამ ორივე ნაწილში ძნელად შესამჩნევია რაიმე სახელმძღვანელო პრინციპი. ასე, მაგ., მეორე ნაწილში არ არის არც ავტორების დალაგება ანბანის წესით, არც მათი ნამდვილი დანაწილება ლიტერატურის დარგების მიხედვით. უფრო მეტ გაურკვევლობას აქვს ადგილი პირველ ნაწილში. პირველი შეხედვით შეიძლება გვეჩვენოს, რომ ჩვენს წინაშე **მხოლოდ** პლატონის დიალოგებია, რომელთა აღნუსხვის დროს მხედველობაში არ მიუღიათ არც საანბანო და არც ქრონოლოგიური თანამიმდევნობა. უფრო დეტალური განხილვისას კი ირკვევა, რომ პლატონის დიალოგებში შეტანილია სხვა ავტორების თხზულებანიც. ასე, მე 7-ე სტრიქონში პლატონის „პარმენიდეს“ მოსდევს „ანახარზისი“, რომელიც ლუკიანეს იმავე სახელწოდების დიალოგია¹; მე-II-ე სტრიქონში პლატონის „ჰიპიების“ შემდგომ მოდის „ევემი“ (= სულისათვის) არისტოტელესი და, ბოლოს, მე-4-ე სტრიქონში მოცემულია ლიზიას სიტყვა „კალიკლეს წინააღმდეგ“ (იხ. ზევით 99 გვ. შენიშვ. 2). გარდა ამისა, პლატონის ზოგიერთი დიალოგი მეორდება ორჯერ და სამჯერ (ასე, „ალკიბიადე“ გამეორებულია სამჯერ. „პროტაგორა“ და „ფილებოსი“ — ორჯერ). დაბოლოს დიალოგების სიის ზევით შენიშვნაა: „20 დიალოგია“ იმ დროს, როდესაც მათი რიცხვი თვლით უდრის 24. უკანასკნელმა გარემოებამ მეტად დააბრკოლა პაპირუსის გამომცემელი მედეა ნორზა, რომელმაც ვერ გამოუძებნა მას შესაფერი განმარტება. მე კი მგონია, რომ ეს საკითხი სულ უბრალოდ სწყდება. ავტორი, რომელიც აღნიშნავდა „ოცი დიალოგიაო“, ჰგულისხმობდა **სათაურების რაოდენობას და არა წიგნების რაოდენობას**. და მართლაც, თუ ჩვენ გამოვრიცხავთ განმეორებით მოხსენებულ დიალოგებს (ამისთანა **ოთხია**: ორი „ალკიბიადე“, ერთი „პროტაგორა“ და ერთი „ფილებოსი“), ამ შემთხვევაში დიალოგების საერთო რიცხვი „ოცამდე“ დავა. სხვა სიტყვებით რომ გამოვთქვათ, კატალოგში არა საკმარისი ზედმიწევნილობითაა განსაზღვრული წიგნების აღრიცხვის ორი წესი: აღრიცხვა სახელების მიხედვით და აღრიცხვა ტომების, resp. გრაგნილების, რაოდენობის მიხედვით. კატალოგის ავტორი, ეტყობა, ჩქარობდა. დასაწყისში (იხ. სტრიქონები 4, 5 და 6) იგი აღნიშნავდა, როგორც ჯერ არს, თვითეული წიგნის ცალკების რიცხვს, შემდეგ კი მან მიატოვა ეს წესი და იწყო პირდაპირ სათაურების ამოწერა, ამასთან იგი ყურადღებასაც კი არ აქცევდა იმ გარემოებას, რომ მრავალი მათგანი უკვე ზევით იყო მოხსენებული. ამისი შედეგი იყო ის, რომ ზოგიერთი დიალოგი მოხვდა კატალოგში რამოდენიმეჯერ.

კატალოგის ყველა ჩემ მიერ აღნიშნული უცნაურობანი არ დალადებენ, რასაკვირველია, მის სასარგებლოდ. იგი წარმოადგენს საჩქაროდ შესრულებულ ჩანაწერს და, როგორც ასეთი, კარგი პარალელია პეტერბურგული პაპირუსისა. ორივე შეადგენს, ასე ვთქვათ, „**კერძო**“ კატალოგების ჯგუფს, რომელიც დიამეტრალურად განსხვავდება ფლორენციის პაპირუსისა და როდოსის წარწერის მიერ წარმოდგენილი ჯგუფისაგან: ამ ორ უკანასკნელ ძეგლში ნათლად ჩანს

¹ იხ. Medea Norsa, o. c., 18.

კალიმაქეს გავლენა, ანუ, სხვანაირად, ესენი მეცნიერული ხასიათისა არიან; რაც შეეხება ორ პირველს, როგორც მათი ფორმა, ისე მათი გამომუშავებაც აშკარად ამჟღავნებს დილექტანტის ნაშრომს, რომელსაც საერთო არაფერი აქვს საბიბლიოთეკო საქმის წესებთან.

ან იქნებ უკანასკნელი ჩვენ მიერ გარჩეული პაპირუსი არ არის კატალოგი, არამედ უბრალო სია desiderata, სია წიგნებისა, რომლების შეძენა სასურველი იყო? ამ აზრს ემხრობა პაპირუსის პირველი გამომცემელი¹; ამვე აზრს ავითარებს და გადაწყვეტით უკუაგდებს Sabbadini.² როგორც ანალოგია, შესაძლებელია მოვიყვანოთ ის, რომ ჰუმანიზმის ეპოქაშიც ბევრი მეცნიერი და კლასიციზმის მოყვარული ავალბდა სხვადასხვა პირებს შეეძინათ მათთვის გადაცემული სიების მიხედვით ესა თუ ის ბერძნული და ლათინური ხელნაწერები. Sabbadini თავის წერილში იხსენიებს ამგვარ დავალებათა რამოდენიმე მაგალითს;³ ერთს მათგანში (Salutati's წერილი) მეტად დამახასიათებელია შემდეგი გამონათქვამები: „Platonica velim cuncta tecum portes“ და „Michi vero fac Plutarchum et omnia Plutarchi que poteris emas“. რაღაც ამ ხაზგასმული სიტყვების დაგვარს ჰვლისხმობენ Norsa'ცა და Sabbadini'ც ჩვენი პაპირუსის გამონათქვამში ἡα εἰρησχεται (სტრიქონები 28 და 30) და ἡ εἰρησχεται (სტრიქონი 29). Norsa კიდევაც სთარგმნის ამ გამონათქვამს ასე: „tutto ciò che si trova (a comprare)“, ე. ი. „ყველაფერი, რაც სასყიდელი იშოვება“. ამვე Norsa-ს სრულიად სამართლიანად აოცებს მე-9-ე სტრიქონი, სადაც სწერია Ἰλκίψιζήθη ἡ Δύνα, ე. ი. „აღკებიდადე თუ ღიზისი“. რაღა უნდა იყოს ის კატალოგი, რომლის შემდგენელი დარწმუნებული არ არის, თუ რომელ წიგნთან აქვს საქმე? Norsa-ს ამ გაოცებას მეც სავესებით ვიზიარებ, მაგრამ ვფიქრობ, რომ შენიშვნის გაურკვევლობა შესაძლებელია ავგეხსნა იმიტ, რომ დიალოგის შემცველ გრაგნილს ჰკლებია ამ დიალოგის სათაური, და კატალოგის შემდგენელს ვერ მოუხერხებია ერთბაშად გამორკვევა იმისი, თუ პლატონის ორ დიალოგთაგან რომელია მის ხელში. მაგრამ მე არავითარ შემთხვევაში არ შემიძლიან დავეთანხმო სიტყვების ἡα εἰρησχεται-ს იმ თარგმანს, რომელსაც იძლევა Norsa. ეს სიტყვები ნიშნავს მხოლოდ „რაც (ან რამდენიც) მოიპოვება“. ე. ი. კატალოგის შემდგენელი იმის შეუმოწმებლად, თუ ჰომეროსის რომელი რაფსოდიები და მენანდრესი და ევრიპიდეს რომელი დრამები აქვს მას, აღნიშნავს მხოლოდ, რომ ეს ავტორები მას აქვს, მაგრამ არა სრულად.⁴ დაბოლოს, იმის საწინააღმდეგოდ, რომ აქ desiderata-სთან გვაქვს საქმე, მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ერთი და იგივე დიალოგი მეორდება სიაში რამოდენიმეჯერ. უცნაური desiderata-ა!

¹ Medea Norsa, o. c. 17: Quello che trascriviamo è una lista di opere letterarie, quali si desidererebbe avere, analoga a quelle che nella età umanistica si soleva consegnare a chi si proponeva di viaggiare per regioni ricche di manoscritti antichi.

² Aegyptus II (1921), 20 შემდ.

³ Aegyptus II (1921), 21 შემდ.

⁴ რო? ამა თუ იმ მრავალტომიანი ავტორის თხზულებათა სრული კრებულის ქონება არც თუ ძალიან ჩვეულებრივი მოვლენა იყო, ამას ამტკიცებს ევტიდემეს მაგალითი: იმ ფაქტმა, რომ მას ჰქონდა მთელი ჰომეროსი, მიიქცია ყურადღება მისი მასწავლებელი სოკრატესიც კი. ob. Xen. mem. IV, 2, 10.

ამგვარად, ჩვენს წინაშეა სასურველ წიგნთა სია კი არა, არამედ კერძო პირის ბიბლიოთეკის კატალოგი, და ჩვენც სახეში ვიქონიით ჩვენ მიერ გარჩეული პაპირუსი სწორედ როგორც ასეთი.

6. თუ ეხლა, ყველა ზემონათქვამის შემდგომ, ჩვენ ხელს მივყოფთ ოთხ ძეგლში წარმოდგენილ ბიბლიოთეკათა შედგენილობის გარჩევას, ჩვენ უნდა აღვნიშნოთ მისი მრავალსახიანობა და მრავალმზრივობა. ბიბლიოთეკების მფლობელთა ინტერესი უმთავრესად იხრებოდა ფილოსოფიისაკენ და ამასთან პლატონისა და არისტოტელეს თხზულებათაქენ. მაგრამ სხვა ფილოსოფოსებსაც, როგორებიც იყვნენ თეოფრასტე, ქრიზიპპე, პოსიდონიოსი და ნიკრინე, ჰყავდათ თავისი მკითხველები. ფილოსოფიაზე არა ნაკლებ, თუ სახეში გვექნება როდოსის წარწერა, ჰყვარებიათ რიტორიკაც. ეს გასაგებიც არის. ფილოსოფოსსა და რიტორს პირველი ადგილი უკავიათ ლიტერატურაში, დაწყებული I საუკ. ქრ. წ.. ფილოსოფიასა და რიტორიკასთან შედარებით ბევრად უფრო სუსტად არის წარმოდგენილი ისტორია. მაგრამ ამ განყოფილებაშიაც ჩვენ ვპოვებთ ისეთ ნაწარმოებთ, როგორიცაა არისტოტელეს „ათინის პოლიტია“: იგი მოხსენებულია პეტერბურგულ პაპირუსში. დაბოლოს, არ დავიწყებიათ პოეზიაც. ჰომეროსი წინანდებურად იზიდავს თავისკენ განათლებული საზოგადოების ყურადღებას. მაგრამ საზოგადოება არ ივიწყებს დრამასაც: მენანდრეს კომედიებს ადგილი უჭირავთ ევრიპიდეს ტრაგედიების გვერდით უკანასკნელს, ჩვენ მიერ გარჩეულს, კატალოგში. ერთი სიტყვით, ლიტერატურის სხვადასხვა სახეები ჰპოვებენ თავშესაფარს კერძო პირთა ბიბლიოთეკებში. ხოლო თუ ჩვენ გავიხსენებთ, რომ, როდოსის წარწერის გარდა, ყველა დანარჩენი კატალოგები ეკუთვნიან მე-3 საუკუნეს ქრ. შ., თავისთავად მივიღებთ დასკვნას, რომ ამ დროს განათლების საერთო დონე ჯერ კიდევ საკმაოდ მაღალი ყოფილა. აგუსტეს მიერ რომის მთელი იმპერიისათვის დამყარებული Pax romana-ს საკეთილო შედეგები ჯერ არ მისცემოდნ მარადისობას. ბარბარიზაციას ჯერ ვერ მოესწრო საზოგადოებაში შემოჭრა: ეს უკანასკნელი განავრცობდა შვების ძიებას სულიერ ინტერესებში, მხოლოდ მატერიალური მოთხოვნილებანი მას არ აკმაყოფილებდნ. საზოგადოებამ იწყო დაცემა მხოლოდ მე-4 საუკ. დამდეგიდან, იმ დროიდან, რომელიც შემდეგნაირად არის დახასიათებული ამიანე მარცელინეს მიერ (XIV, 6, 18): „ფილოსოფოსის ნაცვლად იწვევენ მგოსანს, რიტორის ნაცვლად — თავშესაქცევ სანახაობათა მომწყობს. ბიბლიოთეკები დაკეტილია სამუდამოდ, როგორც აკლდამები, ხოლო აგებენ ჰიდრაულიკურ ორგანებს, უშველებელ, ურმის ოდენა ლირებს, ფლეიტებს და სასცენო მორთულობის სხვა დიდრონ იარაღებს“.

01
B 394